బైరాగి

- బి.వి.ఎస్. రామారావు

రేవు దాటడానికి నావ కోసం టిక్కెట్టు కొనబోతుంటే కట్టుతాడు కొరికేసి, దౌడు తీసింది కుక్కపిల్ల.

దానిని పట్టుకోవడానికి పరుగడుపునే చెడుగుడు ఆటయిపోయింది మన్మథ రావుకి.

కుక్క పిల్లని చంకలో బిగించి, రొప్పుతూ రేవు చేరేసరికి, నావని కాస్త వదిలేశాడు సరంగు.

''ఇదిగో సరంగూ, కాస్త ఆగు! నన్ను కూడా ఎక్కించుకో, అవతల రేవులో బస్సు వెళ్ళిపోతుంది. ఏయ్ నిన్నే! టిక్కెట్టు కొన్నాను. చిల్లర లేదంటే ముప్పై పైసలకి ఏకంగా రూపాయిచ్చాను రేవు గుమాస్తాకి. ఆపవోయ్! బస్సు అందక పోతే ఆఫీసు టైములో అందుకోలేను. కొంపలంటుకుంటాయి నాకు. ఇదిగో నిన్నే అదనంగా రూపాయిస్తాను. రెండు పుచ్చుకుంది గానిలే... పోనీ ఐదూ... సరే! ఆగు. పది రూపాయలిస్తాను'' అని ప్రాధేయపడ్డాడు మన్మథ రావు.

''ఆ అబ్బాయి గారేదో పది రూపాయిలిస్తానంటున్నారు. వెనక్కి మళ్ళించి ఎక్కించుకోకూడదా పోలయ్యా!'' అన్నాడు - నావలో కూర్చుని తత్వం పాడుతున్న కళ్ళులేని బైరాగి - నావ సరంగుతో.

తెరచాప దింపి తెడ్డేసి నావని వెనక్కి మళ్ళించాడు సరంగు. 'హమ్మయ్య' అనుకున్నాడు మన్మథం.

నావంతా ఆడా మగా, పిల్లా మేకలతో కిక్కిరిసి వుంది. దానికి సాయం ఆ ఫిర్కాలోని మైనరుబాబు ఒకడు సగం నావ ఆక్రమించేస్తూ, సైకిల్‌కి స్టేండు వేసి పట్టుకునుంచున్నాడు.

నావ మధ్య కూర్చున్నాడు గుడ్డి బైరాగి. చేతుల బనీను, గులాబి రంగు పంచె, నెరిసిన గడ్డం, గిరజాల జుట్టు, పంగనామం, చెవులో గన్నేరు పువ్వు, చేతిలో తంబురా. ఎప్పుడూ నావలో కూర్చుని అరిగిపోయిన గ్రామ్‌ఫోన్ ప్లేటులా ఒకే చరణాన్ని పదేపదే పొద్దస్తమానం పాడతుంటాడు.

బైరాగి లేకుండా రేవులో ఏ నావా కదలదు.

బైరాగి చుట్టూ కూలీ నాలీ చేసుకునే జనం కూర్చుని పాటను శ్రద్ధగా వింటున్నారు. 'ఏ తీరుగనను దయచూసెదవో ... రామా' బైరాగి చరణం.

మన్మథం నావపడి చెక్కమీద కూర్చుని, వొళ్ళోని కుక్కపిల్లని దువ్వుతూ, మచ్చిక చేసుకుంటున్నాడు.

తెరచాప విప్పి కొయ్యమీద కెక్కిస్తూ, ''బాబుగారూ! తొట్టెలో కూర్చోండి. మెరకున్నకాడ గడెయ్యడానికి అడ్డొస్తారు'' అన్నాడు సరంగు.

''ఫర్వాలేదు, నుంచుంటా'' అని నుంచోబోయాడు మన్మథం.

''గాలిపోటు ముదిరిందంటే, పరమానుతాడు పీక్కి చుట్టుకుని తూలి గోదాట్లో పడగలరు తమరు. మీకు సాయం చంకలో కుక్క పిల్లొకటి. అది యీదెయ్యగలదనుకోండి. మరి మీకీతొచ్చో లేదో సూసుకోండి. అయినా మద్దెన నాకెందుకు. మీ యిట్టం'' అన్నాడు తెరచాప తాళ్ళను కట్టడంలో సరంగుకి సాయపడుతున్న ఓ రైతన్న.

''బాబుగారూ! 'మాకు' దగ్గర తాళ్ల చుట్ట ఒకటి వుండాలి. దాని మీద కూర్చోండి'' అన్నాడు బైరాగి.

నావ ముందు భాగాన్న తాళ్ళ చుట్ట కనబడింది. రెండు అడుగులు ముందుకేశాడు మన్మథం.

''నిమ్మది నాయనా! యీ మడి జాడీ ముట్టుకోగలవు. కాస్త అసుంటా జరుగు'' అని హెచ్చరించింది. తాళ్ళ కట్ట ప్రక్కన కూర్చుని, చిన్న సైజు జాడీని కాపలా కాస్తున్న, ఓ నడివయస్సు బోడమ్మ.

తాళ్ళ మీద చతికిలబడ్డాడు మన్మథం.

స్థలం మార్పుకి విసిగేసిన కుక్క పిల్ల 'భౌ' మంది. దాని అరుపుకి అదిరిపడి 'మే' అంది పిల్ల మేక. 'ఫరవాలేదు. అది మన జోలికి రాదులే' అని మేక భాషలో 'మే! మే!' అని ధైర్యం చెప్పింది తల్లి మేక.

'ఏ తీరుగ నను దయచూసెదవో' చరణం ఆపి ''బాబుగారూ కుక్కపిల్లను పెంచుతున్నారా మంచి జాతి కుక్క కామోసు తమరిది'' అడిగాడు బైరాగి.

''కాదు లేహేస్! అది వూరకుక్క. కరణం గారి జాగిలం డాక్టరు గారి సీమ కుక్కతో క్రాసింగయింది ఆ మద్దిన. పిల్లల్ని వూరంతా పంచి పెట్టాడు కరణం. దాని బాపతే అయి వుండాలి యిది'' అన్నాడు మైనరు బాబు.

కుక్క పిల్ల భుజాలు తడుముకోడాన్ని మన్మథం చూడలేదు.

మైనరు దీన్ని ఊరకుక్క అన్నందుకు వొళ్ళు మండింది. ఈ పల్లెటూరి బైతుకి కుక్కల గురించి ఏం తెలుసులే అని వూరుకున్నాడు.

''అయితే బాబుగారూ, కరణంగారికి మీరు చుట్టమా'' బైరాగి ప్రశ్న.

ఆ కరణం తన మామ అనాలో, లేక తను కరణం అల్లుడిననాలో తేల్చుకునేలోగా ''మీరు వారి అల్లుడుగారా'' అని అడిగేశాడు బైరాగి.

'ఊ!' అని టూకీగా సమాధానం చెప్పాడు మన్మథం, ఈ ముష్టాడితో కబుర్లేమిటని.

''కరణంగారి అల్లుళ్ళందరివీ పెద్ద వుద్యోగాలని చెప్పుకుంటారు. తమరు

కూడా ఏదో గొప్ప వుద్యోగం చేస్తూ వుండాలి.''

''వీడికి యివన్నీ చెప్పడం ఏమిటి'' అని వూరుకున్నాడు కాని, అందరూ తనకేసి కుతూహలంగా చూస్తున్నారని గ్రహించి, గుమాస్తానని చెప్పుకోడానికి నామోషి పడి ''కాకినాడ స్టేట్ బ్యాంక్‌లో పని'' అన్నాడు కప్పదాటుగా.

''మేనేజరు గిరా బాబూ!''

''ఆ!'' అన్నాడు యింతటితో వూరుకుంటాడన్న భరోసాతో.

''మరక్కడ కృష్ణమూర్తిగారు కదా మేనేజరు, వారిదీ కోనసీమేలెండి. మారాజు, రేవు దాటినప్పుడల్లా పలకరించి ఓ రూపాయి దానం చేసేవారు''.

''ఆయన కింద అసిస్టెంటు మేనేజర్ని'' అని బుకాయించాడు మన్మథం.

''వారి అసిస్టెంటుగా భజగోవిందంగారు కదా పని చేస్తూ వుంట''

గొంతులో వెలక్కాయ పడ్డట్టయింది మన్మథానికి. 'గుడ్డి పీనుక్కి యిన్ని వివరాలు ఎలా తెలుసు చెప్మా' అని ఆశ్చర్యపోయాడు.

''వారు పంట భూముల లావాదేవీల్లో అప్పుడప్పుడు వస్తూ వుండేవారు లెండి. ఏ మాట కామాటే చెప్పుకోవాలి. నా చేతుల్లో ఎప్పుడూ గుప్పెడు చిల్లర పోసేవారు.''

వీడు డొంకంతా కదిపేస్తున్నాడు. కొంప తీసి బ్లాక్ మెయిల్ చేస్తాడేమోనని భయపడి పర్సులోంచి రెండు రూపాయల కాగితం తీసి ''యిదిగో యింద'' అంటూ రెండడుగులు ముందుకేసి, బైరాగి చేతిలో పెట్టాడు మన్మథం.

ఆ రెండడుగులూ ముందుకు వేస్తూంటే ''అసుంటా, అసుంటా, జాడీ ముట్టుకు తగలెయ్యగలరు'' అంది బోడెమ్మ గొంతు చించుకుంటూ.

''ఎవరూ సూరమ్మగారా! అమ్మాయిని చూడ్డానికి పట్నం వెళుతున్నారా తల్లీ!'' అని పలకరించాడు బైరాగి.

''ఆవకాయ రోజులు కదా! అమ్మాయిది బొత్తిగా ఆడదిక్కు లేని సంసారమాయె. కాస్త సాయం చెయ్యడానికి వెళ్తున్నాను'' అంటూ కొంగు ముడిలోంచి ఐదు పైసలు తీసి ''అలా అతనికియ్యి'' అని ప్రక్కనున్న షావుకారికి అందించింది. షావుకారు ''యింద, ఆరికియ్యి'' అంటూ అడ్డపొగకాలుస్తూ, బండ కొడవలితో వీపు గోక్కుంటున్న గడ్డి మోపావిడకి అందించాడు. నోట్లోంచి చుట్ట తీసి, గుప్పున పొగ వదిలి ''యిదిగో సూస్కో ఐదు పైసలు'' అంటూ ఆ బైరాగి చేతిలో పెట్టింది - ఆ గడ్డిమోపు.

''ఎవరూ చిట్టెమ్మా! కమ్మని పొగ వాసన తగలగానే అనుకున్నాను, నా పక్కన కూర్చున్నది చిట్టెమ్మేనని. ఇందరు చుట్టలు కాలుస్తారు కాని, నీ దగ్గరున్న కమ్మదనం ఎవరికీ రాదంటే నమ్ము చిట్టెమ్మా'' అని పొగిడాడు బైరాగి.

చిట్టెమ్మ ఐసైపోయి, బొడ్లోంచి నాలుగు పొగాకు పాయలు తీసి, ఓ పాయ ఇవ్వబోయి మూడుపాయలిచ్చేసింది బైరాగికి.

అందుకున్న పొగాకు బాపతు ఘాటు పీలుస్తూ చిట్టెమ్మెప్పుడూ చిట్టెమ్మే అని మెచ్చుకున్నాడు బైరాగి.

జాతీయ హాస్యం

1949లో హైదరాబాద్ నిజాం పాలనను అంతమొందించడానికి భారత ప్రభుత్వం ''పోలీసు చర్య'' అమలు జరిపింది. తర్వాత దానికి అయిన ఖర్చు ఏ పద్దు కింద చేర్చాలో ప్రభుత్వానికి అర్థం కాక తికమక పడింది. అది పోలీసు చర్య కనుక భారత రక్షణ శాఖ ఆ ఖర్చుని భరించడానికి నిరాకరించింది. పోలీసు బలగాన్ని వినియోగించలేదని, అంతా మిలిటరీ వారే పాల్గొన్నారని, కాబట్టి ఆ ఖర్చుతో తమకి సంబంధం లేదని హోం శాఖ తిరస్కరించింది. పైగా అది క్రమశిక్షణ చర్య కనుక ఆ ఖర్చుని విద్యా శాఖకి బదలాయించమని సలహా ఇచ్చింది. కేంద్ర విద్యా శాఖ అందుకు నిరాకరించి, ''హైదరాబాద్‌పై పోలీసు చర్య దేశానికి పట్టుకున్న వ్యాధి నిర్మూలన పథకంలో భాగం కనుక ఖర్చు ఆరోగ్య శాఖ పరంగా వ్రాయించ''మన్న సూచనను పాటించి ఆ ఖర్చుని ఆరోగ్య శాఖ భరించింది.

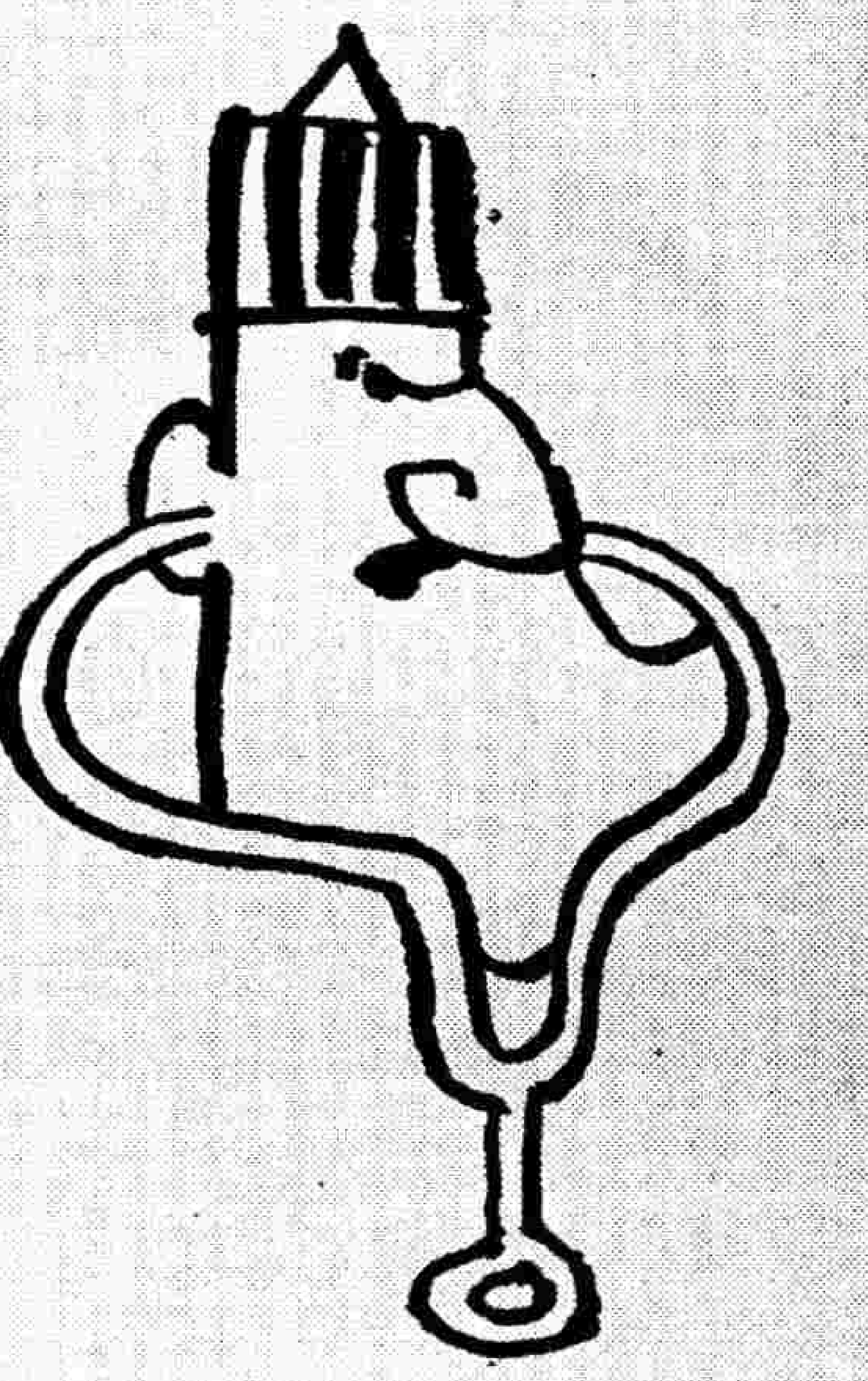

జన్మహక్కు

ప్రముఖ జాతీయవాది, దేశభక్తుడు అయిన జొన్నవిత్తుల సుబ్బారావు గారిని జాతీయోద్యమంలో నెల్లూరు జైలులో నిర్బంధించింది బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం. మిగతా ఖైదీలతో సమానంగా కొలత ప్రకారం అన్నం పెడుతుంటే సుబారావు గారు సూపర్నెంటుతో అన్నారట- ''అయ్యా నా బరువు 240 పౌన్లు. మామూలు ఖైదీలకు పెట్టినట్టు నాకు పెడితే ఎలా నాకు రెట్టింపు పెట్టడం ధర్మం'' అందుకు జైలు సూపర్నెంటు ''నువ్వు రైలులో రెండు టిక్కెట్లు కొని ప్రయాణం చేస్తున్నావా'' అని అడిగాడు. అందుకు సుబ్బారావుగారు గారు ''నాకు మామూలు దుస్తులు చాలకపోతే డబుల్ పన్నా వస్త్రం తెప్పించి దుస్తులు కుట్టించారు కదా! దుస్తులు డబుల్ చేసినపుడు, అన్నం మాత్రం ఎందుకు పెంచరు'' అని గట్టిగా వాదించారట.

తెల్లదొర కాసేపు ఆలోచించి, ఆయన గారి వాదనకు నిరుత్తరుడై రెట్టింపు భోజనం మంజూరు చేశాడు.

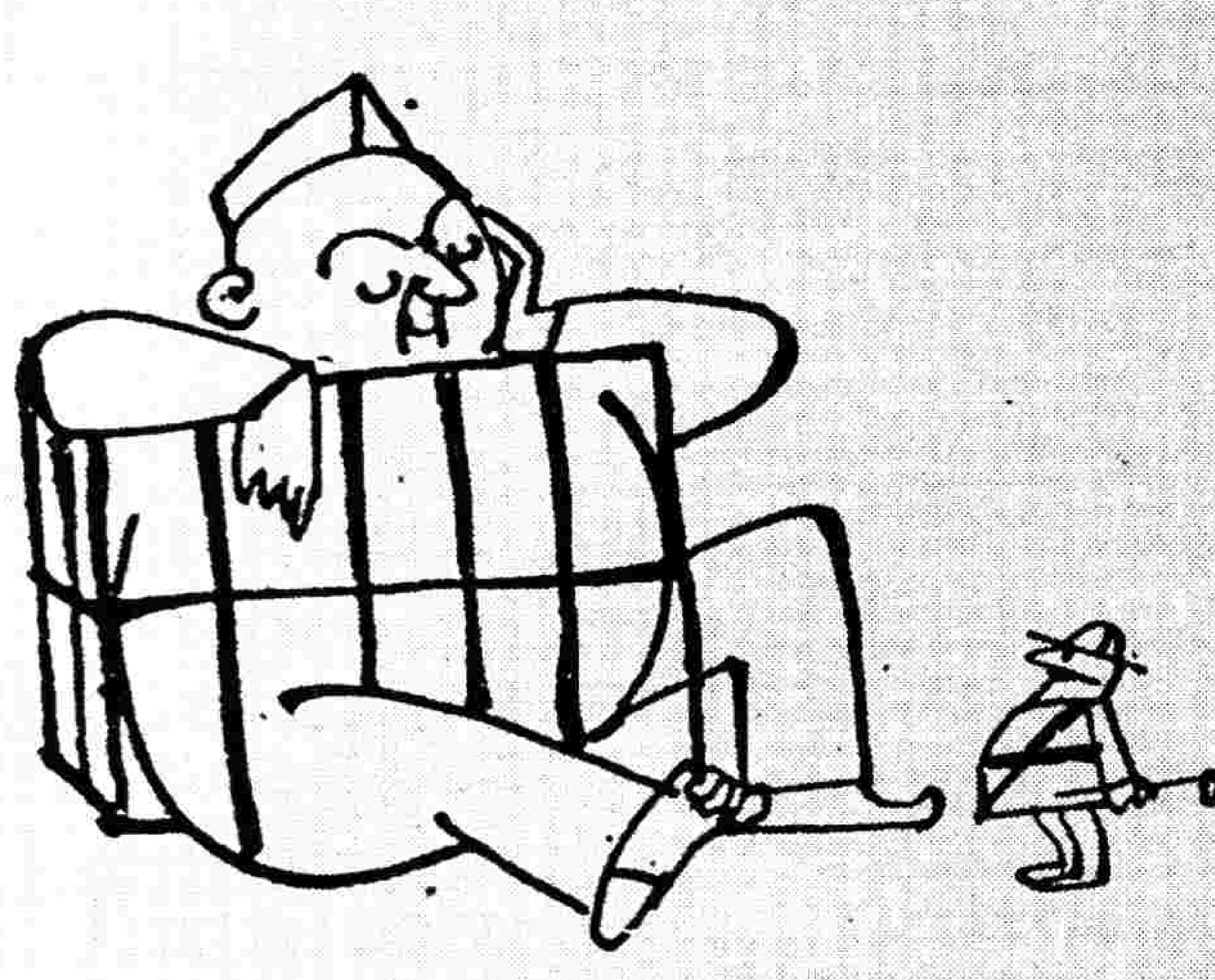

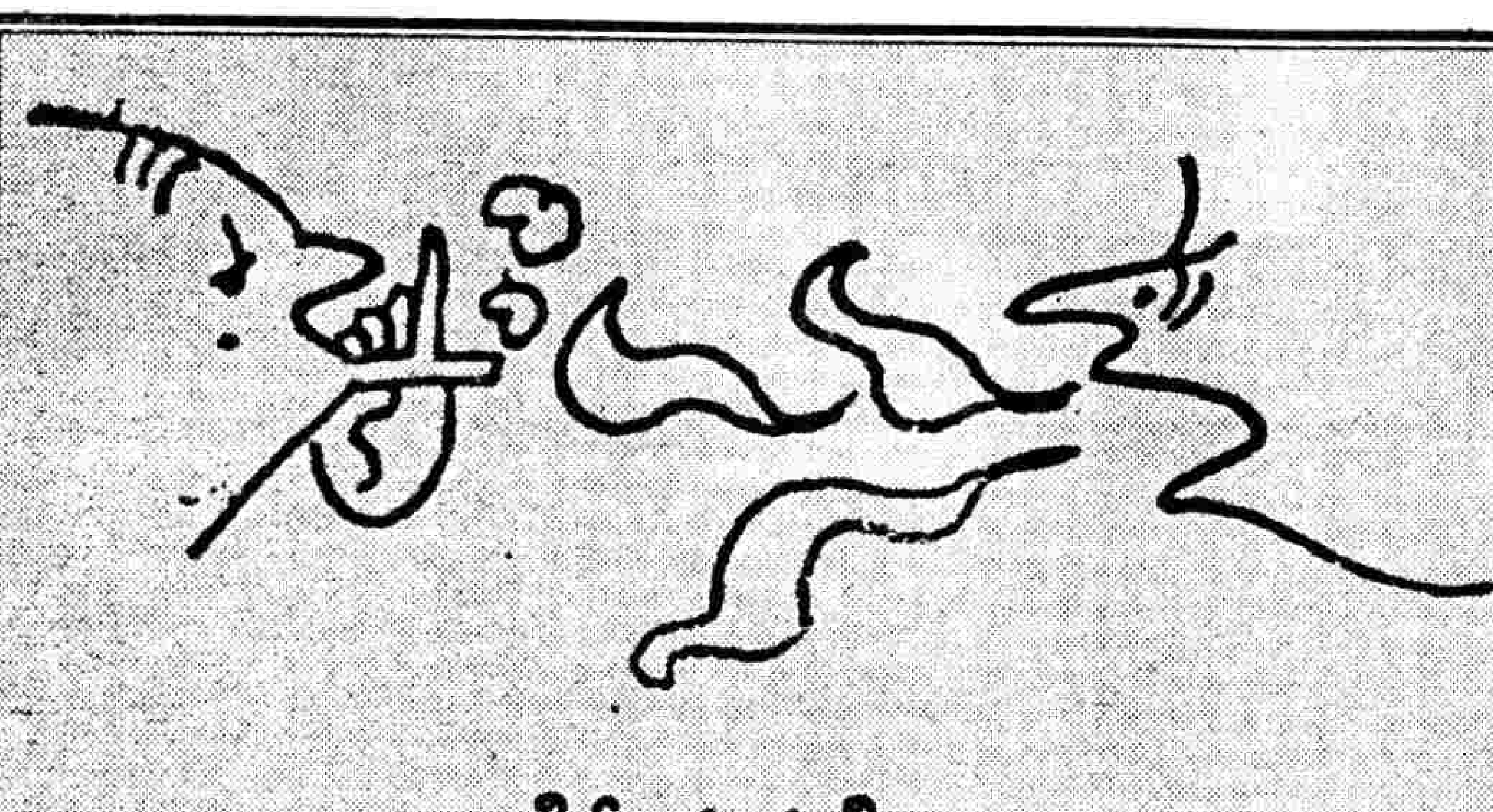

అగ్గిమీద గుగ్గిలం

కావలిలో ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారింట జరిగిన ఒక వివాహానికి కవి ప్రముఖులంతా హాజరైనారు. వారిలో కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు గారు, శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతం, విశ్వనాథ వారి అనుయాయి శ్రీ జమదగ్ని శర్మ వగైరాలంతా వున్నారు. పెళ్ళి పందిరి కోలాహలంగా వుంది. కాటూరి వారి చుట్ట అలవాటు లోకవిదితమే కదా! ఆయన అలవాటు ప్రకారం చుట్ట నోట్లో పెట్టుకుని అగ్గిపెట్టె కోసం జేబులు తడుముకున్నారు. జేబులో అగ్గిపెట్టె జాడలేదు. అంత సందడిలోనూ కాటూరి వారు అగ్గిపెట్టె కోసం కేకలు పెడుతున్నారు. అది గమనించిన పింగళి లక్ష్మీకాంతం ''మన జమదగ్నిని పక్కనే పెట్టుకుని వేరే అగ్గిపెట్టె కోసం కేకలు పెడతారు దేనికి'' అని ఛలోక్తి విసిరారు. జమదగ్ని గారు ఆ మాటకు అగ్గిమీద గుగ్గిలమై ''నేను అగ్గిపెట్టెని కాను, అగ్ని గోళాన్ని''- అంటూ ఆవేశపడ్డా మొత్తం మీద ఆ ఘట్టం హాస్యాంతంగానే ముగిసింది.

అలా అనగానే ప్రక్కనున్న అప్పాయమ్మకి పౌరుషం వచ్చి, బుట్ట లోంచి అమ్మకానికి తీసుకెళుతున్న మామిడి పళ్ళను ఓ పుంజీడు తీసి, ఇంద అని బైరాగి వొళ్ళో వేసింది.

''అప్పాయమ్మ చేతికి ఎముకలుండవు. ఎంతందితే అంత. అప్పాయమ్మా, నిన్ను అందరూ చక్కని చుక్క అంటారు. నీ అందాన్ని, నీ మంచి మనసులో చూస్తున్నాను'' అని తేరగా పొగిడాడు బైరాగి.

అప్పాయమ్మ మరింత పొంగిపోయి, మరో రెండు పళ్ళు తీసి, ''పోలయ్యా మాహా యింద'' అంటూ సరంగు చేతికి అందించింది.

''అలా నావని నమ్ముకు బ్రతుకుతున్నాడు పాపం, ఈ గుడ్డివాడు'' అని అందరూ సానుభూతి జూపిస్తారు బైరాగి మీద. నావకి కట్టవలసిన ముప్పై పైసలు కాక, బైరాగికో ఐదు పైసలు కూడా - లెక్కేసుకుని రేవు కొస్తారు అక్కడి జనాభా.

ఇంకెందుకు ఆలస్యం అన్నట్లు తక్కినవారు కొంగుముళ్ళు, పంచె కుచ్చిళ్ళు తడిమి బైరాగికి వరుసగా ముడుపు చెల్లించేశారు.

''తిరిగొచ్చేటప్పుడు యిస్తా తాతా'' అంది అలా యివ్వనందున బాధ పడిన ఓ పల్లెపడుచు.

''ఎవరూ నాగమల్లా! ఏంటి పిల్లా పన్లోకి యింత లేటుగా వెళుతున్నావు'' బైరాగి పలకరింపు.

''ఇయ్యాల బట్టువాడా రోజు'' అంది బిర్గ్గా కప్పుకున్న వోణీ కొన ముందుకి లాగి గాలికి ఎగరకుండా గట్టిగా పట్టుకు కూర్చుని.

తెల్లదారంతో కుట్టిన నల్లరంగు జాకెట్టు. చాలీ చాలని చిలకాకుపచ్చ వోణీ, వెలిసిపోయిన పరికిణీ, బోసిమెడా, చెంపల్లో ప్లాస్టిక్కు సీతాకోకచిలుక, కొప్పులో మందార పువ్వు, దాయలేని నిండు యౌవనపు అంగసౌష్టవంతో, పంచకల్యాణిలా, ఏపుగా వుందా నాగమల్లి అనే పల్లెపడుచు.

ఆ పడుచు పక్కనే నుంచున్నాడు మైనరుబాబు. ప్రతి కదలికలో ఆమెలోని అందాన్ని అడపా తడపా కళ్ళతో జుర్రేస్తూ, తెడ్డు వూపుకి, నావ అల్లల్లాడగా కుదుపుకుదుపుకీ, తన మోకాలితో ఆమె వీపుని రాపాడించేస్తూ బులపాటం తీర్చేసుకుంటున్నాడు - ఏమీ ఎరగనట్టు ఆకాశంలోకి చూస్తూ.

ముందుకు జరిగితే పళ్ళబుట్ట, వెనక్కి జరిగితే మోకాలు పోట్లు, ఒక పక్క సైకిలు, మరో పక్క మేకలు - పద్మవ్యూహంలో చిక్కడినట్టు బిక్కచచ్చి బిగుసుకుపోయిందా పంచకల్యాణి. వీపు మర్దనకి వొళ్ళు పులిసిపోయి యింక భరించలేక చెంప పిన్ను తీసి బలంగా మైనరు కాలి మడం మీద కసిగా పోటు పొడిచి, మేకలున్న వేపు జరిగి కూర్చుంది. - ఏమీ తెలియనట్టు.

''అమ్మా'' అన్నాడు మైనరు. పిల్ల మేకకు కొప్పులో వున్న మందారం నోటి కందడంతో, కొప్పుతో సహా మేసేస్తూ వుంటే ''సీ, పాడు'' అంది నాగమల్లి ఈ రెండు పదాలూ ఒకేసారి వినపడడంతో, ఏమిటా అని అటుకేసి తిరిగాడు బైరాగి చరణం ఆపి.

మైనరు భుజాలు తడుముకుని, ఆ చేత్తోనే జేబులు కూడా తడిమి ఓ రూపాయి కాగితం తీసి బైరాగికిచ్చాడు ఎప్పుడూ యివ్వనివాడు.

''అదేంటి బాబూ, కూలాళ్ళ మధ్య నుంచున్నారు, కామందులు. క్లాసుగా తాళ్ళ చుట్టమీద బాబుగారి పక్కన కూర్చోలేకపోయారా'' అన్నాడు బైరాగి - రూపాయి కాగితం మడిచి జేబులో వేసుకుంటూ.

***

పర్వాలేదని కాలరు సర్దుకుని హేండిల్ బారుమీద మద్దెల కొడుతూ, దిక్కులు చూడసాగాడు మైనరు సూది పోటుకి రక్తం కారి నెప్పెడుతున్నా, కిక్కురుమన కుండా.

''తీరుగ నను దయ చూసెదవో ...'' బైరాగి చరణం.

''కుక్క 'భౌ' మంది. పిల్ల మేక 'మే' అంది. తల్లి మేక 'మే! మే!!' అంది. దూరం నించి బస్సు బాపతు గేసు హారను గావుకేకలా వినబడింది.

''మీరేం కంగారు పడకండి బాబుగారూ! యీ నావవెళ్తే కాని బస్సు కదలదు'' అని గ్యారంటీ యిచ్చాడు బైరాగి.

''వీడికి కర్ణపిశాచం వుంది కాబోలు'' అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు మన్మథం.

కుక్కపిల్ల మళ్ళా ''భౌ'' మంది - పిల్ల మేక ''మే'' అంది.

''ఎందుకలా చెవికోసిన మేకలా అరుస్తావు'' అని మేక భాషలో ''మే! మే!'' అని కోప్పడింది తల్లి మేక.

''ఏ తీరుగ నను దయ చూసెదవో ...'' బైరాగి చరణం.

మన్మథరావు మనసు కుదుటపడింది. చల్లని గోదావరి, హాయిగా వీస్తున్న పైరుగాలి, అద్భుతమైన ప్రకృతి సౌందర్యం, అమాంతం అతన్ని వూపేశాయి. మైమరిచి శూన్యంలోకి చూస్తూ వుండిపోయాడు.

కెవ్వుమని పిడుగులా కేకెట్టింది సూరమ్మనే బోడెమ్మ. ఆ కేకకు ఆకాశం అదిరింది. గోదావరి స్తంభించిపోయింది. సరంగు హడలిపోయి చీకుతున్న మామిడి టెంకను గుటుక్కున మింగేసి, చుక్కాని వదిలేశాడు. చుక్కాని లేని నావలా, నావ అటూ యిటూ పొర్లింది. ఆ కుదుపుకి సైకిలు అటు పడగా, దాన్ని పట్టుకోడం మానేసి, ఇటుపడి దొరికింది ఛాన్సు అని, నాగమల్లి మీదపడి వాటేసుకున్నాడు మైనరు. ''నీ జిమ్మడ'' అని మైనరుని బలంగా ఓ తోపు తోసింది. నాగమల్లి దెబ్బతో అప్పాయమ్మ, చిట్టెమ్మల మధ్యనున్న మామిడిపండ్ల

కొంటెగుర్తు

హాస్యబ్రహ్మ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు భావకవి కాకపోయినా వత్తుగా గిరజాల జుత్తు పెంచేవారు. దానికి ఒక కారణం వుంది. ఆయనకు మెడమీద చిన్న కణితి వుంటే దానిని కప్పి పుచ్చడం కోసం అలా పెంచేవారు. కొన్నాళ్ళకు శస్త్ర చికిత్స చేయించుకుని కణితని వదిలించుకున్నారు. ఆ తర్వాత దాపరికాలు లేనందున ఆ తల భారం తగ్గించుకుని సాదాగా మామూలు క్రాసింగ్ పెట్టించారు. అయితే దీనివల్ల కామేశ్వరరావు గారికి కొత్త సమస్య వచ్చి పడింది. వారి అభిమానులు, శిష్యులు ఎవరు యెదురు పడినా పూర్వంలాగా 'నమస్కారం మాష్టారూ' అనడం మానేశారు. దానికి కారణం మారిన తలకట్టు వల్ల చటుక్కున గుర్తించలేక పోవడమే. వెంటనే భమిడి పాటి వారు శస్త్ర చికిత్స చేసిన డాక్టర్ గారి దగ్గరికి వెళ్ళి ''అయ్యా! మీరు నా కణితని నాకు తిరిగి తెప్పించాలి'' అని ప్రాధేయపూర్వకంగా అడిగారట. డాక్టర్ గారు నివ్వెరపడ్డా ఆ తర్వాత హాయిగా నవ్వుకున్నారట.

గంపమీద దభీమని బోర్లాపడ్డాడు మైనరు. మిగలమగ్గిన పళ్లు చితికి చిందగా రసం కాస్తా చిట్టెమ్మ మీద పడింది. కంగారుపడ్డ చిట్టెమ్మ అడ్డపొగ బాపతు నిప్పు నాలిక్కంటుకుంది. తుప్పుమని ఉమ్మేసిందా చుట్టని. అదెళ్ళి బైరాగి ముఖం మీద పడింది. బైరాగి బెదిరి తంబూరాను గట్టిగా మీటాడు. తీగ తెగి ఎగిరి షావుకారి పీకకు చుట్టుకుంది. బాబోయ్ అంటూ డబ్బుల సంచీని గట్టిగా పట్టుకుని కళ్ళు మూసేసుకున్నాడు ఆ షావుకారు. యివన్నీ ఒక త్రుటిలో జరిగిపోయాయి.

'హయ్యో-హయ్యో!' అని మళ్ళీ గావుకేకపెట్టింది సూరమ్మ. అందరూ అటు చూశారు.

నున్నగా కనబడ్డ జాడీని చూసి ముచ్చటపడి, కాలెత్తి హాయిగా తడిపేస్తోంది ఆ కుక్కపిల్ల.

ఛీ ఛీ అంటూ కుక్కని పీక పట్టుకులాగాడు మన్మథం.

''మే!'' అంది కుక్కపిల్ల.

ఆ అరుపు విన్న పిల్ల మేక మతిపోయి 'భౌ' మంది. అది విన్న తల్లి మేక కన్ఫ్యూజు అయి భౌ భౌ మంది.

అసలు ఏం జరిగిందో తెలియని గుడ్డి బైరాగి ''వోదసె చూయదను నగరుతీ ఏ'' అని రివర్సు పాడేస్తున్నాడు తనూ కన్ఫ్యూజయి.

అలా నావంతా గగ్గోలయి సగ్గోలు అవడానికి కొన్ని క్షణాలు పట్టింది.

''నిక్షేపం లాంటి జాడీ కుక్క ముట్టుకుపోయింది. ఈ పాపం వూరికే పోదు. రౌరవాది నరకాలు అనుభవిస్తారు - ఆ కుక్క మనుషులు'' అంది సూరమ్మ.

''ఇంతోటి దానికి నరకానికెళ్ళాలని శాపాలెట్టాలమ్మా సూరమ్మా'' అని కోప్పడ్డాడు బైరాగి.

''ఇంతోటి విషయంటయ్యా యిది! నా పెళ్ళయిన కొత్తలో మా పుట్టింటారు యిచ్చిన జాడీ! వెయ్యి కళ్ళతో మడిగా చూసుకుంటున్నాను ఇన్నాళ్ళూ. కష్టపడి సంపాదిస్తేకాని, మళ్ళీ వస్తుందా ఈ జాడీ!''

''మా కష్టపడి సంపాదిస్తున్నావమ్మా. రూపాయికి రూపాయి వడ్డీ కట్టి ...'' ఏదో అనబోయాడు రైతన్న.

''మగ దిక్కులేని దాన్ని ఏం చేయమంటావు. మొగుణ్ణొదిలేసిన మీ పెద్దమ్మాయిలా వీధులమ్మట తిరిగి పేడెత్తి, పిడకలద్దమంటావా పుంతలమ్మట పోయి పుల్లలేరమంటావా'' అంది ఏకబిగిని సాగదీస్తూ.

నోటికి హద్దూపద్దూ లేకుండా పరువు తీసేస్తున్నందుకు, తన నోరు మూసేసుకున్నాడు రైతన్న.

తనకేం సంబంధం లేనట్టు ధీమాగా కూర్చున్నాడు మన్మథం.

''సర్లేవమ్మా! నువ్వేం నష్టపోకు. దాని ఖరీదెంతో చెప్పు. బాబుగారు నీకిచ్చేస్తారు'' అని తుని తగువు తీర్చాడు బైరాగి.

అదిరిపడి జాడీకేసి చూశాడు మన్మథం - దాని ఖరీదు ఏమాత్రం వుంటుందోనని ''మహా వుంటే ఐదో, ఆరో వుంటుంది. మొగాన్ని కొట్టెయ్యొచ్చు' అని ఖరారు చేసుకున్నాడు.

''షావుకారూ! నువ్వు చెప్పవయ్యా ఆ జాడీ ఖరీదెంతుంటుందో'' అడిగాడు బైరాగి.

''ఆ! వుండకేం, వుంటుంది. నేనీ మధ్దినే తొమ్మిది రూపాయల ఏభై పైసలకమ్మాను కొట్టుకాడ'' అన్నాడు, రెండు రూపాయలు ఎక్కువే వెలకట్టి.

''ఇంకా నయం. నిరుడీ రోజుల్లో పాత రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు గారి భార్య వంద రూపాయలిస్తాను. ఆ జాడీ నాకివ్వమని కాళ్ళా వేళ్ళా పడింది. అచ్చొచ్చిన పిత్రార్జితం జాడీ కదా అని, ససేమిరా అన్నాను. యిది యీస్టిండియా కంపెనీ నాటి జాడీ! సిసలైన లండను సరుకు.''

''అవును. మరే! యిప్పుడు లండను సరుకు బజారులో ఎక్కడుందీ'' సాక్ష్యం చెప్పాడు షావుకారు.

ఆడంగులందరూ ఆ జాడీకేసి చూశారు. 'లండనంటే యిలాగే వుంటుంది కామోసు' అనుకున్నారు.

''ఇది తరతరాల నాటి జాడీ. మా అమ్మ కర్మం కాలి ముండమోస్తే, మనోవర్తి లేకుండా ఎలాగో నన్ను పెంచి పెళ్ళి చేసి, ఈ జాడీ నాకిచ్చింది. నా తల చెడ్డా నేనెలాగో నెట్టుకొచ్చి మా పిల్లకి పెళ్ళి చేశాను. యిప్పుడీ జాడీ, దాని కందజేద్దామనుకుంటే, పాపిష్టివాళ్ళు ముదనష్టపు కుక్కతో ముట్టించేశారు'' అని భోరున ఏడిచింది చిర్రున చీదేస్తూ.

''అబ్బా - వూరుకోవమ్మా! ఆ వందా బాబుగారు యిచ్చేస్తారులే'' అని వూరడించాడు బైరాగి - అత్త సొమ్ము అల్లుడు దానం చేసినట్టు.

అదిరిపడి, మరోసారి జాడీకేసి చూశాడు మన్మథం.

వందపెడితే ఆ సైజు వెండి జాడీయే వస్తుంది అనుకున్నాడు. బోడెమ్మ పేరాశకి మనసులోనే తిట్టుకున్నాడు. సతీ సహగమన నిషేధ చట్టాన్ని రద్దు చేసి, యిలాంటివాళ్ళకు స్ట్రిక్టుగా అమలు పరచనందుకు గవర్నమెంటు మీద మనసులో కోప్పడ్డాడు.

ఆ వందా యిస్తాడా, లేదా అని అందరూ తనకేసే కనురెప్ప వాల్చకుండా చూస్తున్నారన్న సంగతి గ్రహించాడు మన్మథం. ఠపీమని జేబులో చెయ్యెట్టి పర్సు లాగాడు - ఏ పదో, పరకో పారేద్దామని.

''వెనకటికో దొరగారు పెంపుడు కుక్క కోసం తాజ్‌మహల్ లాంటి గోరీ కట్టించాట్ట. పెంచిన మమకారం అంటే అలాంటిది. బాబుగారు మట్టుకు తక్కువా కుక్క కోసం బ్యాంకినే ఒడ్డెయ్యగలరు'' అన్నాడు బైరాగి జనాంతికంగా.

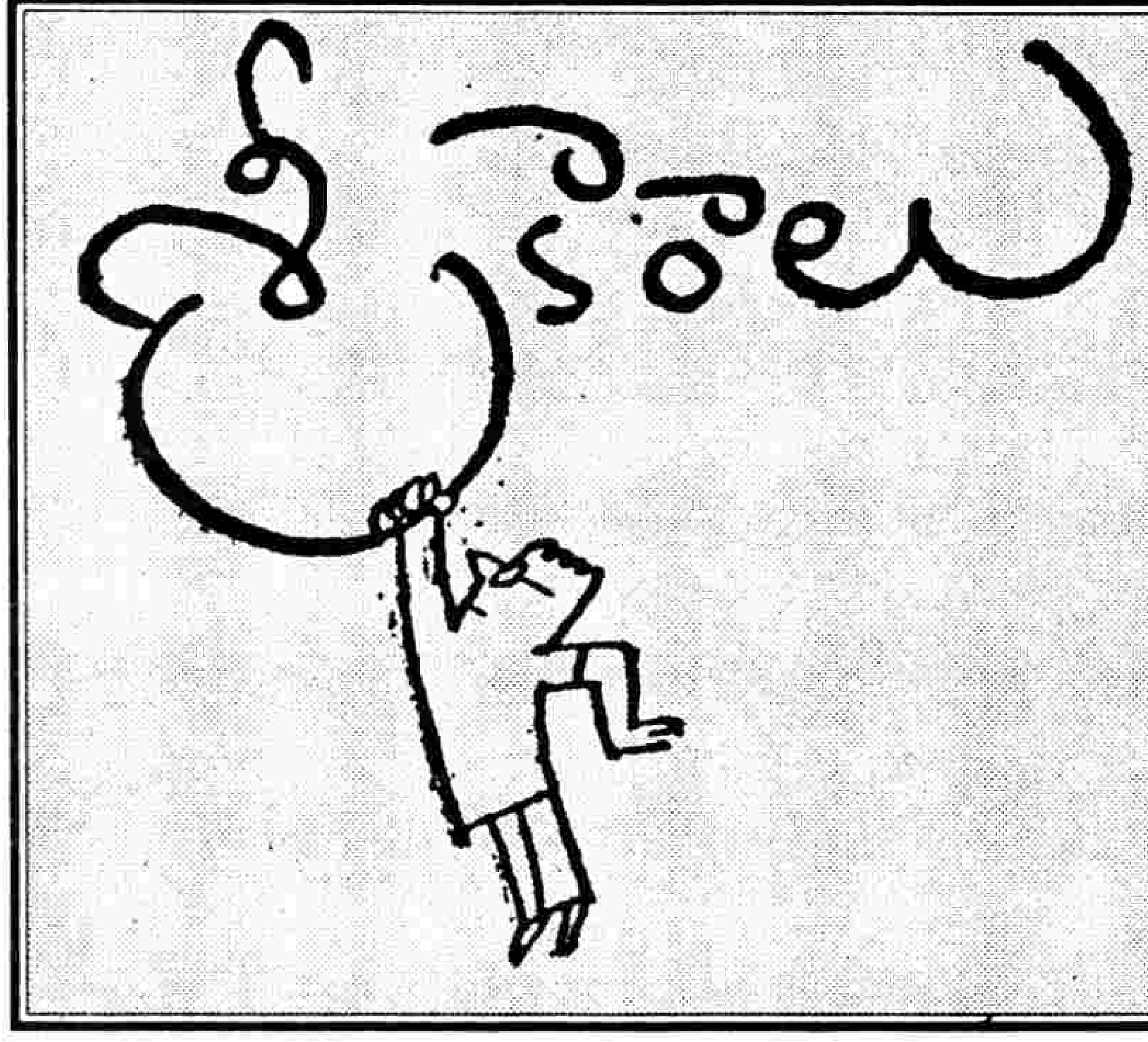

పేర్లను బట్టి చూస్తే శ్రీశ్రీ, కొడవగంటి కుటుంబరావూ సుప్రసిద్ధులే. అయితే శ్రీశ్రీని మరొకరు ప్రత్యేకంగా గౌరవించకపోయినా పేరులోనే కారం యిమిడి వుంది. కుటుంబరావుగారికి ఈ సౌకర్యం లేదు.

శ్రీశ్రీ గారికి ఒక శ్రీ అకారణంగా వచ్చి కలిస్తే, కొడవగంటి కుటుంబరావుగారికి ఒక శ్రీ ఓ కారణంగా జారిపోయింది. శ్రీశ్రీ తండ్రి లాగే కుటుంబరావుగారి తండ్రి కూడా దత్తత వెళ్ళారు. శ్రీశ్రీ తండ్రి అసలు ఇంటి పేరు పూడిపె[illegible]వారు కాగా ఆయన శ్రీరంగం వారికి పెంపుడు వెళ్ళారు. కుటుంబరావుగారి తండ్రి అ[illegible] యింటిపేరు శ్రీధర వారు. ఆయన కొడవటిగంటి వారికి దత్తత వెళ్ళారు. ఈ విధం[illegible] శ్రీశ్రీకి ఒక శ్రీ కలవడం, కొడవగంటికి వున్న శ్రీ హరించడం జరిగింది.

ఆ మాటలను కుక్క జ్ఞానంతో కుక్క గ్రహించింది. అమాంతం మన్మథం మీద ప్రేమ, అభిమానం, భక్తి విశ్వాసం అన్నీ కలగాపులగంగా పుట్టుకొచ్చి, మన్మథం చేతులు నాకేస్తూ పర్సుని కూడా నాకబోయి, పొరపాటున అతని వేలు కొరికేసింది. అమ్మో అంటూ చెయ్యి విదిపాడు మన్మథం.

ఆ విదుపులో పర్సు షావుకారు వళ్ళో పడింది. నోట్ల కట్టలు విచ్చుకున్నాయి. సూరమ్మ కళ్ళు మెరిశాయి.

''అలా డబ్బుని విసిరికొట్టకూడదు నాయనా - కళ్ళోతాయి'' అంది సూరమ్మ.

'ఇదిగో తీసుకోండి'' అని వంద రూపాయల నోటు సూరమ్మ కిచ్చాడు షావుకారు.

''చివర సున్నావుంటే అరిష్టం నాయనా. మాటవొకటి చెయ్యాలి. మరో రూపాయి యియ్యి'' అంది సూరమ్మ.

మరో రూపాయి కూడా యిచ్చి పర్సుని మన్మథానికి అందించాడు షావుకారు.

''ఈ రూపాయి ఆ బైరాగాయనకిచ్చెయి నాయనా - యిచ్చేవాళ్ళకే తప్పు పుచ్చుకున్నవాళ్ళకి వుండదు శంఖ'' అనగానే అంచెలంచెలుగా బైరాగి జేబులో చేరింది ఆ రూపాయి.

జాడీకేసి చూశాడు మన్మథం. జాడీని ఆప్యాయంగా వేళ్ళతో నిమురుతూంది సూరమ్మ.

'ఆ జాడి వదులు అది నాది' అన్నట్టు చూశాడు మన్మథం.

''కుక్క ముట్టుకున్న జాడీ తీసుకుంటావా నాయనా! నిక్షేపంలా తీసుకో. కడిగేసి వాడుకోవచ్చు. కాని దాని మట్టులో చిన్న బీట వుంది. కాస్త చింతపండు పూస్తే పూట కారినా పిండి మట్టుకు కారదు. యింద తీసుకో'' అంది.

''చిల్లు జాడీ ఆరేంజేసుకుంటారు. యిలా యియ్యి, చిల్లరేసుకుంటాను'' అన్నాడు బైరాగి. మరుక్షణంలో జాడీ బైరాగిని చేరింది.

జుట్టు పీకేసుకుని గట్టిగా అరచి గోదాట్లోకి దూకేద్దామనుకున్నాడు. ఒళ్ళు కుత కుతలాడిపోతున్న మన్మథం. కాని పేంటు, షర్టు తడిసిపోతాయని మానేశాడు.

''పోలయ్యా! గేదలకీ, ఆవులకీ పుచ్చుకున్నట్టు బాబుగారి దగ్గర కుక్కకి లగేజి పుచ్చుకోకు. వారసలే కొత్త. ఐదు రూపాయలే పుచ్చుకో. సరదాపడి యింకో రూపాయిస్తే పుచ్చుకో, కాని అడక్కు. వారు అదనంగ పది రూపాయలు యిస్తానన్నారు కనక మొత్తం పదహారే పుచ్చుకో. పొరుగూరి వారని మోసం చేశావా దేముడు క్షమించడు'' సరంగుకి వార్నింగిచ్చాడు బైరాగి.

ఏడవలేక వూరుకున్నాడు మన్మథం. కుక్క నోరుమూసి పీక పిసికి గోదాట్లో పడేద్దామనుకున్నంత కోపం వచ్చింది. జీవహింస పాపం అని గుర్తుకొచ్చి మానేశాడు.

''నా మామ కుక్కనెందుకు పెంచాలి పెంచినా ఆ కుక్క ఎందుకు యీనాలి యీనినా, కుక్క కావాలా అని మరదలు ఎందుకు రాయాలి రాసినా, కుక్కను పెంచాలని సరదా నాకెందుకు పుట్టాలి పుట్టినా శలవు చూసుకోకుండా, నేనెందుకు బయలుదేరాలి, దేరినా, ఆ కుక్కకి ఒక గొలుసు ఎందుకు కొనకుండా రావాలి వచ్చినా, చంకలోని కుక్కను ఎందుకు జారవిడాలి డాలినా, ఆ కుక్క జాడీని ఎందుకు పావనం చెయ్యాలి యిలా గొలుసుకట్టుగా ఆలోచించుకుంటూ ... నిశ్శబ్దంగా గొంతుకు చించుకుంటూ తనని తనే ఆడిపోసుకుంటున్నాడు మన్మథం.

కుక్క 'భౌ' మంది సానుభూతిగా.

''ఛీ నోరుముయ్యి'' అన్నాడు మన్మథం.

మా బాగా అయింది అనుకుని 'మే' అని నవ్వింది మేకపిల్ల.

''ఛా! పాపం తప్పు'' అని 'మే మే' అంది నవ్వు బలవంతంగా ఆపుకుంటూ తల్లి మేక.

''పళ్ళన్నీ చితికి ముద్దయిపోయినాయి'' అంది తట్టలో పళ్ళు కెలుకుతూ అప్పాయమ్మ.

నావ జనాభా యావత్తూ మైనరుకేసి చూసింది. దీనికేం సమాధానం చెపుతావన్నట్టు.

''ఒసేవ్ అప్పాయి! సందాళ యింటికాడ కనబడు. తట్ట ఖరీదిచ్చేస్తాను'' అన్నాడు మైనరు - జేబురుమాలతో పేంటుకంటుకున్న రసం తుడుచుకుంటూ.

''అయ్, యీ పళ్ళన్నీ రసం పిండి, తాండ్ర చేసి మీకే యిచ్చేస్తానులెండి'' అంది. ముఖం చాటంత చేసుకున్న అప్పాయమ్మ చుట్టూ చిందిన రసాన్ని తట్టలోకి పోస్తూ.

''అక్కరలేదు. అది కూడా నువ్వే అమ్ముకో'' అన్నాడు మైనరు వుదారత వలకపోస్తూ.

''వాళ్ళిద్దరి మధ్యనా ఎలాంటి కనక్షన్లున్నాయో, మనకెందుకులే'' అనుకున్నారు నావ జనాభా.

''ఈ రొంపిలోంచి బయటపడ్డానికి యింకా పావుగంట పట్టచ్చు'' వాచీ

టంగుటూరి ప్రహాస్యం

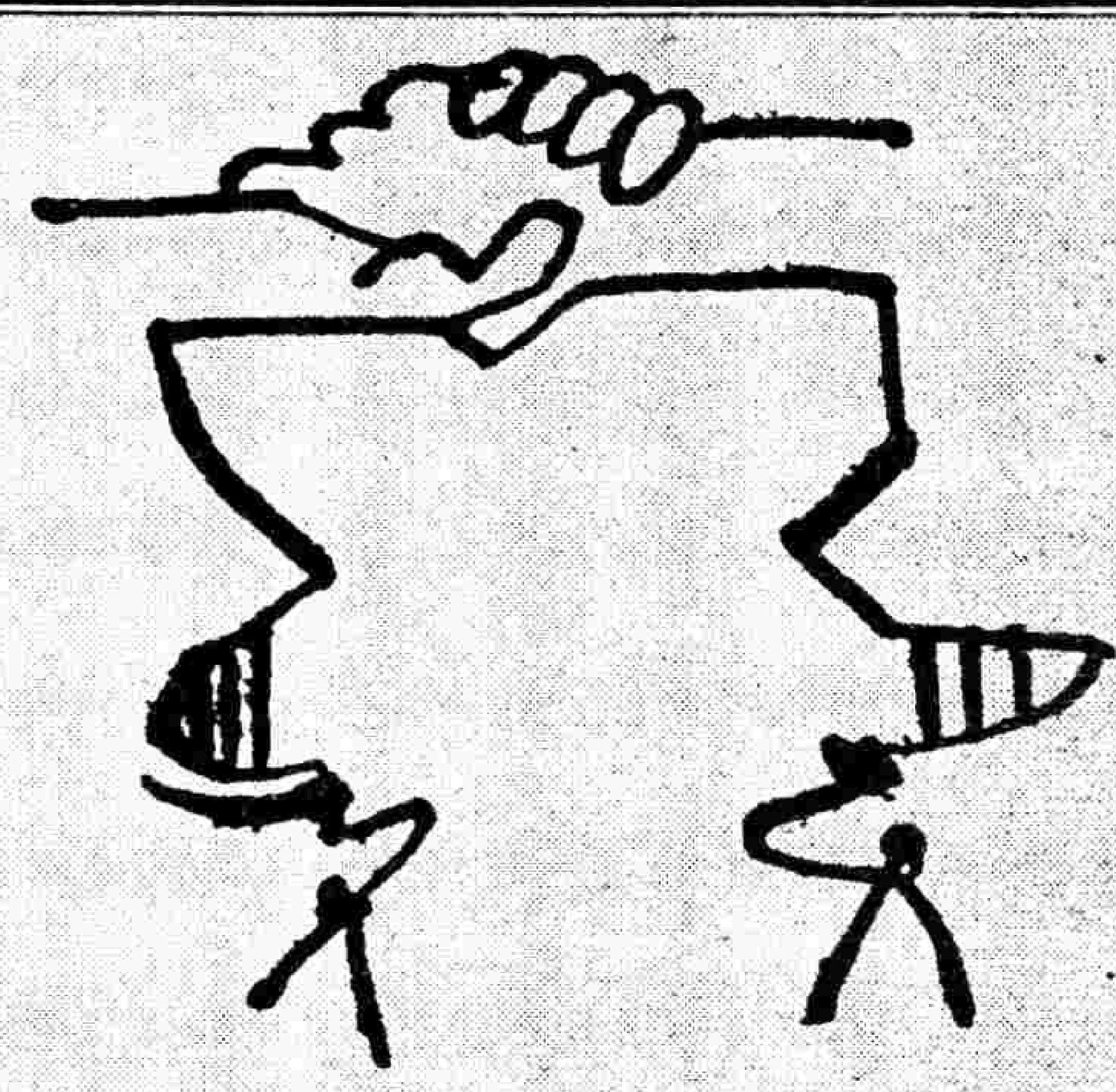

టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు తమ సుదీర్ఘ రాజకీయ జీవితంలో ఎన్నో క్లిష్ట సమస్యలు ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. 1950 ప్రాంతంలో ఒకసారి తన చేతులలో పెరిగి పెద్దవారైన రాష్ట్ర నాయకుల మీద కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీకి పిర్యాదు చెయ్యవలసిన అగత్యం ఏర్పడి పంతులు గారు ఢిల్లీ వెళ్ళారు. అక్కడ వల్లభాయ్ పటేల్ ఇంట్లో సమావేశం జరుగుతోంది. కాంగ్రెస్ హేమా హేమీలంతా ఆసీనులై వున్నారు. అందరి సమక్షంలోనూ పంతులు గారు, ప్రతిపక్షిగా వచ్చిన ఆయన శిష్యుడు మాటలు విసురుకున్నారు. పంతులుగారు ఏదో అనగానే 'తన శిష్యేణ ధీమతా' అన్నట్టు ప్రతిపక్షి జవాబిచ్చారు. అది విన్న ప్రకాశం గారు ''ఎంతైనా నా శిష్యుడివి, నీ తెలివికి గర్విస్తున్నానోయ్'' అన్నారు. అక్కడి పెద్దలంతా నవ్వారు.

మరోక్షణం ఆగి ''పటేల్‌జీ నా శిష్యుణ్ణి మీకు బహుమతిగా ఇస్తున్నాను, స్వీకరించండి'' అన్నారు. అందరూ మరోసారి హాయిగా నవ్వారు. నవ్వులు ఆగాక పటేల్‌జీ, ప్రకాశం గారిని అభినందించి ''మీ ఆంధ్రులు ఎన్ని తగాదాలు పడ్డా, బెంగాలీల్లాగా కుస్తీపట్లు పట్టరు. మీరు సరదాగా మాట్లాడుకుంటారు. మీ వాళ్లలో హ్యూమర్ వుంది'' అన్నారు. అది విన్న పంతులు గారు వెంటనే అందుకుని ''ఔనండీ, మాలో ఎంత హ్యూమర్ లేకపోతే మేమిట్లా మీ దగ్గరకు రాగలం చెప్పండి'' అన్నారు.

చూసి అనుకున్నాడు మన్మథం.

అవతల రేవు నుండి బయలుదేరిన నావ, యీ నావకి ఎదురయింది.

''ఒరేయ్ పోలిగా - పోలిగా, డమాను దింపు, డమాను దింపు, గోసుకాడ చేరతా''. అని పడవ భాషలో కూశాడు అవతల నావ సరంగు.

''ఓయ్ ఎహేస్, గోసుకాడికొద్దు. పయాల కాడికిరా - పయాలు కాడికి'' అని పడవ భాషలో సమాధానం కూసి తెడ్డుని రైతన్న కందించి, తెరచాప తాళ్ళు వదులు చేసి, తెరచాప దింపాడు పోలయ్య, అవతల నావ సరంగు కూడా తెరచాప దింపాడు.

రెండు నావలూ తెడ్లమీద దగ్గరకు చేరాయి. రెండింటినీ తాళ్ళతో బిగించారు.

బైరాగి లేచాడు. జాగ్రత్తగా అవతల నావలోనికి నడిచాడు. అవతల నావలో అతని స్థానం ఖాళీ చెయ్యబడింది. తాపీగా చతికిలబడి, చరణం మొదలెట్టాడు.

With Best Compliments From:

Ph. No.: (0884)-21408

Kanthi

Graphic Plates

ADAVI POLAM, YANAM-533 464

మల్లాది వారి మాట విరుపు

కథక చక్రవర్తి మల్లాది రామ కృష్ణశాస్త్రి గారు ఎంత వచనకారుడో అంతటి గీతకారుడు కూడా! సాధారణంగా పాటలు రాసే వారు పదాల్ని అందంగా విరిచి గమ్మత్తులు చేస్తుంటారు. శాస్త్రిగారు ఇలాంటి విరుపులు ఒకే ఒక్క అక్షరం మీద కూడా చేస్తూ క్రీడలాడగలరనడానికి ఇదొక ఉదాహరణ-

1948లో విశ్వ భారతీ కళానికేతన్ అనే ఒక సినిమా సంస్థ తమ సినిమాకి మల్లాదివారి చేత పాటలు రాయించింది. (ఆ సినిమా విడుదల కాలేదనుకోండి. అది వేరే విషయం) ఆ పాటలకు సుప్రసిద్ధ లలిత సంగీత స్వరకర్త శ్రీ మల్లిక్ సంగీతం కూర్చారు. ఓ పాటకి బాణీకట్టి శాస్త్రిగారికి వినిపించారు మల్లిక్. ఆ పాట ట్యూన్ కల్యాణిరాగంలో కుదిరింది. ఆ పాట పల్లవి తర్వాత చరణం ఇది-

''నా మనసే మరుమల్లెల పా(ను)(పు) రారా-
నవ వసంత మోహన ఓలలాడ రారా-''

స్వరకర్త లయబద్ధంగా పాడి వినిపించగానే శాస్త్రిగారు చిరునవ్వు చిందిస్తూ తల వూపారు. శ్రీ మల్లిక్ దానిని ప్రశంసగా భావించి గమకాలు జోడించి ఉత్సాహంగా మరోసారి వినిపించారు. శాస్త్రిగారు అంతా వింటూనే, చిరునవ్వు తొణకనీయకుండానే- ''చూడూ, మొదటి పాదంలో రెండు ''రా''లలో ఒక ''రా'' తీసుకెళ్ళి అవతల మాటకి కలుపు'' అన్నారు. స్వరకర్తకి తన పొరపాటు అర్థమైంది. ఆ చరణాన్ని శాస్త్రిగారి సవరణతో విన్పించారు.

''నా మనసే మరు మల్లెల పానుపురా!
రా, నవవసంత మోహన ఓలలాడ రారా''

అప్పుడు శాస్త్రిగారు నిజంగానే ప్రశంసించారు.

నావలో సంచలనం కలిగింది.

అందరూ బొడ్లు, కొంగు ముడులూ తడుముకుని చిల్లర్లు వెతుకుతున్నారు.

తాళ్ళు విప్పబడి నావలు విడిపోయాయి. కాస్త దూరం వెళ్ళాక, యథావిధిగా తెరచాపలు విచ్చుకున్నాయి.

దూరం నుంచి ''వెళ్ళిపోతానోయ్'' అంటూ బస్సు కారుకూతలు కూస్తూంది.

బస్సుదొరుకుతుందన్న ఆశ మన్మథానికి పూర్తిగా పోయింది. యీ ముష్టి వెధవ కోసం మరో పావుగంట ఆలస్యమయినందుకు వొళ్ళంతా కంపరమెత్తిపోయింది.

ఒళ్ళంతా పాకేసి, ఆ కంపరాన్నంతా నాకేసిందా కుక్క పిల్ల.

''నేనంటే దీనికి ఎంత యిదో'' అని మురిసిపోయాడు మన్మథం.

''దీనికేం పేరు పెట్టాలి చెప్మా'' అని ఆలోచించాడు. దాన్ని చేరదీయగానే జాడీని కరాబు చేసి చేతి చమురు వదిలించింది కనుక ''జాడీ'' అని పేరు పెడదామనుకున్నాడు. ''ఛా! జాడీ అంటే బాగోదు.''జార్'' అని పేరు పెడదాం అనుకున్నాడు. ''జార్'' అని మెల్లిగా అన్నాడు. కుక్క క్రీగంటతో చూసి టపా టపా తోకాడించింది. ''జార్ - జార్'' అని రెండుసార్లు అన్నాడు. కుక్క ఛాతి పైకెగబ్రాకి, బుగ్గ నాకేసి ముద్దు పెట్టేసుకుంది. అయితే దీని పేరు ''జార్'' అని ఖాయపరిచాడు మన్మథం.

ఎట్టకేలకు నావ రేవు చేరింది. బస్సు హారను మోగుతూంది. రేవులోకి దూకబోయాడు మన్మథం.

''బాబుగారూ ఆగండి'' అన్నాడు సరంగు.

నావలోని జనాభా యావత్తు రేవులోకి దిగుతున్నారు. మైనరు సైకిలు బెల్లు వాయిస్తూ గట్టెక్కుతున్నాడు.

అతని వెనకాలే అప్పాయమ్మ వయ్యారంగా నడుస్తూంది.

నాగమల్లి కొప్పు సవరించుకుంటూ నావ దిగింది. మైనరు బెల్‌బాటమ్ మీద రక్తం మరకలు చూసి కసిదీరా ఆనందించింది.

చిట్టెమ్మ చీర దులిపి గోచీ బిగించి, చుట్ట అంటించింది. పోలయ్య గడ్డి మోపు ఆమె నెత్తిమీదకెక్కించాడు.

రైతన్న భుజానున్న తువ్వాలు దులిపి తలపాగా కట్టి, సూరమ్మ కేసి కోపంగా చూసి గట్టుమీదకు దూసుకుపోయాడు. షావుకారు అంగవస్త్రం కుచ్చిళ్ళు బిగిస్తూ నడిచాడు.

తల్లి మేక పడి చెక్క ఎక్కి వాటం చూసుకుని గట్టుమీదకు దూకింది.

పిల్ల మేక కుక్క పిల్లని వెక్కిరించి, గట్టుమీదకు దూకబోయి, నీట్లో పడి నీళ్ళు దులుపుకుని పారిపోయింది సిగ్గేసి.

''వస్తాను నాయనా, జాగ్రత్తగా వెళ్ళు'' అంది శూర్పణఖ అప్పగారైన సూరమ్మ - మనసులో యింకో రెండు జాడీలు తెచ్చి కుక్కకు ముట్టించలేకపోయానని బాధపడుతూ.

అందరూ వెళ్ళాక ''బాబుగారూ పదహారు రూపాయలివ్వండి'' అన్నాడు సరంగు.

చిర్రెత్తిపోయింది మన్మథానికి. ''ఏం ఎందుకివ్వాలి నేనివ్వను. కావాలంటే ఈ ఐదు తీసుకో'' అన్నాడు ఖచ్చితంగా.

''అదేంటి బాబూ! పది రూపాయలిస్తామంటే కదా - కోసెడు దూరం నుంచి పడవ మళ్ళించాను. లేకుంటే పది నిమిషాలు ముందుగా చేరేవోణ్ణి యీ రేవుకి. యిచ్చెయ్యండి బాబు - పెద్దారు. మీకు మర్యాద కాదు!''

''టిక్కెట్టు కొన్న నాకు రెండు నిమిషాలు లేటైతే, పది రూపాయలా మరి ఆ గుడ్డి నాయాలిని, ఆ ఎదురైన పడవలో కెక్కించటం కోసం అరగంట చేశావు. దానికేం చెపుతావు''

''అయ్యబాబోయ్ అదేంటి బాబూ, యిస్తానన్నప్పుడు పెద్ద తరంగా యిచ్చేయాలి గాని, ఏరు దాటి పేచీ పెట్టడం ధరమం కాదు బాబూ.''

''ఏరా నా కొడకా - నేను ఆ ముష్టినాయాలి కంటే తీసిపోయానుట్రా''

''అమ్మ నాయనోయ్ నా కొంప ముంచేసారు. మీది పొరుగూరు కనుక నిజం చెప్పేస్తున్నాను. ఆరు మామూలు నాయాలు కాదండి. ఈ రెండు నావలూ ఆరివే. ఆరే ఈ రేవులో నావలన్నిటికీ ఓనరు. సందాళ ఈ డబ్బు యివ్వకపోతే, నా జీతంలో తెగ్గొడతాడు. పేదోణ్ని బాబా'' అని కాళ్ళట్టుకున్నాడు సరంగు.

మన్మథరావు కొయ్యబారిపోయాడు.

బస్సు బయలుదేరుతూ కొట్టిన హారను వినబడలేదు.